

ZAMONAVIY JAMIYATDA YETUKLIK VA KEKSALIK DAVRINING PSIXOLOGIK TRANSFORMATSIYASI: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR

Ismoilova Manzura

ADPI Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19939529>

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi yetuklik va keksalik davrining psixologik xususiyatlari zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar kontekstida tahlil qilinadi. Globalizatsiya, texnologik rivojlanish va ijtimoiy rollarning transformatsiyasi ushbu yosh bosqichlarining mazmunini qayta shakllantirayotgani ilmiy manbalar asosida yoritiladi. Shuningdek, muallif tomonidan yetuklik va keksalik davrida yuzaga keladigan psixologik muammolar hamda ularning yechimlari bo'yicha konseptual yondashuv taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Yetuklik, keksalik, psixologik rivojlanish, psixososial inqiroz, donolik, ijtimoiy transformatsiya, identitet, adaptatsiya.

Аннотация: В данной тезисе анализируются психологические особенности периода зрелости и старости в контексте современных социальных изменений. На основе научных источников раскрывается влияние глобализации, технологического развития и трансформации социальных ролей на переосмысление содержания данных возрастных этапов. Также автором предлагается концептуальный подход к решению психологических проблем, возникающих в период зрелости и старости.

Ключевые слова: Зрелость, старость, психологическое развитие, психосоциальный кризис, мудрость, социальная трансформация, идентичность, адаптация.

Abstract: This thesis analyzes the psychological characteristics of adulthood and old age in the context of contemporary social changes. Based on scientific sources, it highlights how globalization, technological development, and the transformation of social roles are reshaping the content of these life stages. The author also proposes a conceptual approach to addressing psychological problems that arise during adulthood and old age.

Keywords: Adulthood, old age, psychological development, psychosocial crisis, wisdom, social

Bugungi kunda yetuklik va qarilik psixologiyasini o'rganish shaxsning ruhiy barqarorligini ta'minlash, ijtimoiy moslashuv jarayonlarini qo'llab-quvvatlash, hayotiy tajribani samarali yo'naltirish hamda keksalik davrida yuzaga keladigan psixologik muammolarni oldini olish va bartaraf etish taraflama muhim jarayon sanaladi. Bu borada prezidentimiz SH.Mirziyoyev "Keksalarni e'zozlash, ularga hurmat-ehtirom ko'rsatish xalqimizga xos ezgu fazilatlaridan. Mamlakatimizda yoshi ulug' insonlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, turmush sharoitlarini yanada yaxshilash, salomatligini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Zotan, nuroniylarni e'zozlagan kam bo'lmaydi" degan fikrlari biz yoshlarni kelajakka tomon olg'a intilish va har bir yosh-u qarini e'zozlarga undaydi.

Zamonaviy psixologiyada inson rivojlanishi uzluksiz jarayon sifatida talqin qilinadi va bu jarayonda yetuklik hamda keksalik davrlari alohida ilmiy e'tibor markazida turadi. Ayniqsa, XXI asrda ijtimoiy muhitning keskin o'zgarishi ushbu bosqichlarning psixologik mazmunini qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda.

Psixolog Erik Erikson tomonidan ilgari surilgan psixosozial rivojlanish nazariyasiga ko'ra, yetuklik davrining markaziy muammosi — “generativlik va stagnatsiya” o'rtasidagi ziddiyatdir. Generativlik — bu nafaqat biologik davomiylik, balki jamiyatga ma'naviy va ijtimoiy hissa qo'shish ehtiyojidir. Zamonaviy sharoitda bu tushuncha kengayib, professional mentoring, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish va bilim almashinuvi orqali namoyon bo'lmoqda.

Yetuklik davrining muhim psixologik xususiyatlaridan biri — identitetning barqarorlashuvi bilan bir qatorda uning qayta ko'rib chiqilishidir. David Myers ta'kidlaganidek, bu davrda insonning emotsional intellekti yuqori darajaga yetadi, biroq ayni paytda ichki qoniqish darajasi tashqi muvaffaqiyat bilan har doim ham mos kelavermaydi. Natijada, “o'rta yosh inqirozi” nafaqat individual, balki ijtimoiy fenomen sifatida namoyon bo'ladi.

Keksalik davriga o'tilganda esa psixologik jarayonlarning sifat jihatdan o'zgarishi kuzatiladi. Jean Piaget nazariyasiga asoslanib aytganda, tafakkur operatsiyalari moslashuvchanlikni yo'qotmaydi, balki tajribaga asoslangan pragmatik fikrlash shakliga o'tadi. Bu esa “donolik” fenomenini shakllantiradi. Donolik — bu nafaqat bilim yig'indisi, balki murakkab hayotiy vaziyatlarda muvozanatli qaror qabul qilish qobiliyatidir.

Adabiyotda ham bu jarayonlar o'z aksini topgan. Masalan, Jack Londonning “Martin Eden” asarida shaxsning o'zini anglash jarayoni va jamiyat bilan ziddiyati chuqur ochib beriladi. Asarda qahramonning ruhiy evolyutsiyasi shuni ko'rsatadiki, insonning ichki qoniqishi faqat tashqi muvaffaqiyat bilan belgilanmaydi — bu fikr yetuklik davrining muhim psixologik xulosalaridan biridir.

Zamonaviy jamiyatda keksalik davrining muammolari ham yangicha tus olmoqda. Raqamli texnologiyalar rivoji natijasida avlodlar o'rtasida “raqamli tafovut” yuzaga kelmoqda, bu esa keksalarning ijtimoiy integratsiyasini murakkablashtiradi. Shu bilan birga, keksalikning passiv davr sifatida talqin qilinishi tobora eskirmoqda — bugungi kunda bu bosqich “faol qarilik” konsepsiyasi bilan izohlanmoqda.

Shu nuqtada davlat siyosatining o'rni ham muhimdir. Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “keksalarni e'zozlash va qo'llab-quvvatlash” g'oyasi nafaqat ijtimoiy, balki psixologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu yondashuv keksalik davrini jamiyatdan ajralish emas, balki tajriba va donolikni uzatish bosqichi sifatida talqin qilishga imkon beradi.

Muallif nuqtai nazariga ko'ra, yetuklik va keksalik davrlarini samarali boshqarish uchun quyidagi konseptual yondashuv muhim:

- umr davomida o'rganish (lifelong learning)
- ijtimoiy faollikni saqlash
- psixologik moslashuv strategiyalarini rivojlantirish

Bu omillar insonning har ikki bosqichda ham ruhiy farovonligini ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda, yetuklik va keksalik davrlari zamonaviy jamiyatda yangi mazmun kasb etmoqda. Yetuklik — bu nafaqat barqarorlik, balki o'zini qayta anglash davri bo'lsa, keksalik — bu pasayish emas, balki donolik va tajribaning integratsiyasi bosqichidir. Ushbu davrlarni chuqur psixologik tahlil qilish jamiyatning barqaror rivojlanishi va avlodlar o'rtasidagi uzviylikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy jamiyatda yetuklik va keksalik davri inson hayotining muhim bosqichi hisoblanadi. Bu davrda inson nafaqat jismoniy, balki psixologik jihatdan ham o'zgaradi. Texnologiyalar rivoji, jamiyatning tez o'zgarishi keksalar uchun ba'zan qiyinchiliklar tug'diradi. Shu bilan birga, bu davrda inson katta hayotiy tajribaga ega bo'lib, jamiyat uchun

foydali bo'lish imkoniyatiga ham ega. Shunday ekan, yetuklik va keksalik davrini faqat muammo sifatida emas, balki yangi imkoniyatlar davri sifatida ham ko'rish muhimdir.

Tavsiyalar: Jamiyatda keksalarga nisbatan hurmat va e'tiborni kuchaytirish zarur. Keksalarni ijtimoiy hayotga faol jalb qilish (masalan, klub, uchrashuvlar, tadbirlar orqali) foydali bo'ladi. Psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish lozim. Yoshlar va keksalar o'rtasida tajriba almashishni yo'lga qo'yish kerak.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Sattorova, I. M., & Abdulmadjidova, M. (2021). Zamonaviy ilm-fan va sud jamiyat taraqqiyotidagi o'rni. *Fan va ta'lim*, 2 (12), 609-616.
2. Abdulmadjidova, M., & Sattarova, I. M. (2021). O'smirlar o'rtasidagi nizoli vaziyatlarni bartaraf etishda hamkorlik masalalari. *Science and Education*, 2(12), 602-608.
3. Sattarova, I. M., & Abdulmadjidova, M. (2021). Ta'lim Jarayoni Samaradorligini Oshirishda O'Yinli Texnologiyalardan Foydalanish Pedagogik Zaruriyat Sifatida. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 5-9.
4. Abdulmadjidova, M. D. (2024). ILK O'SPirinLIK DAVRIDAGI O'QUVCHILARNI PSIXOTIPLARIGA QARAB KASBGA YO'NALTIRISH ISHLARINI OLIB BO'RISH NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI. *Inter ta'lim va global tadqiqotlar*, (10), 412-418.